

BYK (86) *sb m*

sg *N* byk (27). ◇ *G* byka (12). ◇ *D* bykowi (4). ◇ *A* byka (13). ◇ *I* byki(e)m (3). ◇ *L* byku (2). ◇ *V* byku (1). ◇ *pl N* bycy (3) *Leop* (2), *SienLek*, byk(o)wi(e) (3) *TarDuch*, *LubPs*, *KrowObr*. ◇ *G* byk(o)w (8). ◇ *A* byki (8). ◇ *I* byki (2).

Sł stp, *Cn notuje*, *Linde XVII – XVIII w.*

1. *Bos taurus L. (Rost)*; niekastrowany samiec krowy, stadnik; zwierzę tuczne i pociągowe; *taurus Murm*, *Mymer*¹, *Mącz*, *Calep*, *Cn*; *bos Mącz*; *ductor gregis indomiti*, *pecoris maritus Cn* (71) : Iakom ya nyeposzczwał [...] yego bydłaczya thoyeszth byka płowego szwym pszem szarym *ZapWar 1504 nr 2018*; Miły byku nie bądź wołem/ Niechćiey gárdzić moim [*lwa*] łtołem *BierEz K4*, *K4* [3 r.], *R4* [2 r.], *R4v*, *M2v*, *M4*; *Murm* 39; *Mymer*¹ 27; *BYk* między inźzemi domowemi Ieft zwierzę moczne á vkroczone/ ale zwierzętom drapieźnym nieprzyjazne *FalZioł IV* 13a, +7a, *IV* 12d; *GlabGad D5v*; *KromRozm III* D7; *LubPs* F2; Nie wywyfłfay fie w myfli duffe twoiey iáko *Byk Leop Eccli* 6/2; boście rozrofli by cielcowie ná trawie/ á byczeliście by *Bycy. Leop Ier* 50/11; *BielKron* 54; *Admissura*, Przypufzczenie kónia álbo byká do ftádá. *Mącz* 225c, 105a, 223a, 441c, 455d, 497a (8); *SienLek* 244, T4, X; A ná ofiárę dziękową dwá byki [*boves duo*]/ pięć báránow/ pięć kozłow/ y báránow łońfkich pięć *BudBib Num* 7/35; *Nie* zarzniesz Iehowie Bogu twemu byká áni drobiećciá/ w ktorym by była wádá (álbo) iákakolwiek przymiotá zła *BudBib Deut* 17/1; *Nie*mafz orác bykiem [*bove*] y osłem poľpołu. *BudBib Deut* 22/10; miałem też czeladz domową/ też ftátek bykow y drobu *BudBib Eccli* 2/7, *Ex* 20/17, *Lev* 17/3, *Num* 7/17, *Ps* 105/20, *Is* 22/13 (19); *SkarŻyw* 56; *Xiádz* [*pogańskich Litwinów*] *Wurfchait* [...] wzywa po wtore wfzytkich Bogow/ mowiąc/ To ieft chwálebna ofiárá [...] potym fzepecząc/ obydzie trzy kroć *Byká* około/ y zárzeżą go/ á krwie nierozléwáią ná ziemię *StryjKron* 161, 161 [5 r.]; *Tauriformis – Beikowi* [!] podobni. *Calep* 1049b, 1049a.

Przysłowie: Y fzedł [*mężczyzna*] zá nią [*nierządnicą*] zarázem/ iáko byk na rzez idzie [*veluti bos ad victimam venit*] *BudBib Prov* 7/22.

Szereg: »byk, woł« (1): A to fnađz będą płatnyeyífle v cyebye ty dáry/ A niź ony z bykow z wołow wymyflne ofiáry. *LubPs* Qv.

W przen (we frazeologii biblijnej i do niej nawiązującej) (8) : Ogarnęli mie cielczow wiele bykowie [*tauri pingues Vulg Ps* 21/13] tľufci obfiedli mie. *TarDuch* A3; *KrowObr* C2v; Y z ftąpią Iednorofcy fnimi/ y bycy [*tauri*] z moczarmi: nápije fie ziemiá krwie ich *Leop Is* 34/7; *Przeto* iá [*wetnę złotą*] wielką ftrażą ofádził/ to ieft/ okrutnemi ludźmi/ ktore z wyľpu *Tauryki* przywiódł/ przeto ie zwano *Byki BielKron* 54.

Wyrażenia: »byki bazańskie« = *tauri Basan PolAnt Ps* 21/13 [*szyk 1 : 1*] (2): *SienLek* T4v; zľofniki frogie i okrutne názywa [*Bóg*] lwy/ dzikimi wieprzami/ byki Bázáńfkimi/ pľy/ iednorofzczámi *CzechRozm* 114.

»byk narodu, w narodzie« (1 : 1): Ná tym mieľcu przez kopienniki y byki narodow rozumie *Kliążetá* y *fprawce BibRadz* 308v *marg*, *Ps* 67/31.

a. *Mięso byka* (1) : Ale wołow ftarich/ bykow/ krow/ profiát/ [...] albo theż grubego mięľa: maľz fie ftrzedz. *FalZioł V* 63v.

2. *zool. Stenorhynchus albiventer Gray. (Rost)*; *ssak morski z rzędu płetwonogich* (1) :

Zestawienie: »byk morski« (1): Felchus ieft woł albo byk morzki. *FalZioł* IV 35c.

3. *astron. Konstelacja byka; taurus Murm, Mymer¹, BartBydg, Mącz; bos BartBydg (13) : Murm 4; Mymer¹ 3v; BartBydg 155b; troie znamion niebiefkich w tobie [wiosna] zawiera, Skopu, Byka y Bliznięta. FalZioł [*8]v, V 49v, 53v; W Byku Dobrze ieft fiać y łzczepić y wino rozładzać Goski *2v; BielKron 263; Plánetow położenie/ będzie zá dziewięć lat od látošiego Roku w Byku á w niedźwiádku LeovPrzep E2v, E2v, E3v; Taurus item coeleste signum Yedno známie ze dwunaście známion niebieskich/ Byk. Mącz 441c; PaxLiz C2.*

4. *n-pers (1) :*

Zestawienie: svmą pyadzdeszyath kop grosschy [...] czasthką dziedzyczną slachathnyey nyegdy katharzyny czorky nyegdy slachathnyego Mykolaya byką [!] [lege: byka] *ZapWar 1513 nr 2063.*

Synonimy: 1. *bydlnik, cielec, stadnik, woł;* 2. *ciołek, ciołka, »woł morski«.*

Cf **BYKOROD, BYKORODNY, CHŁOPOBYK**

LZ